

Atenție la rata șomajului

Articol publicat în „Ziarul financiar”, 6 septembrie 2010

Lucian Croitoru

În România, rata șomajului este aproape dublă față de nivelul existent înainte de criză. Aceasta înseamnă că rata șomajului a crescut repede când cererea agregată a scăzut. Dar nu înseamnă că va scădea la fel de repede, cum spun unii politicieni, odată cu reluarea fermă a creșterii economice. Pe termen scurt, economia ar putea chiar să crească fără ca rata șomajului să scadă, așa cum se întâmplă în SUA de 12 luni. Iar ocuparea sau rata șomajului ar putea să nu mai atingă nivelurile pre-criză pentru o lungă perioadă.

Trei cauze ar putea determina această evoluție în România. Prima cauză o reprezintă corecțiile necesare pentru reducerea deficitului bugetar la niveluri care să nu degenereze într-o problemă a datoriei publice. Corecțiile sunt inevitabile și se vor derula pe mai mulți ani, influențând negativ creșterea economică și rata șomajului. În sectorul public, eventuale creșteri de salarii în 2011 și 2012 vor trebui compensate de reducerea supraocupării.

A doua cauză este amplificarea problemelor structurale ale pieței muncii de către *boom*-ul economic și de către politica socială. Eficiența (și așa redusă) cu care piața muncii potrivește oferta celor care caută de lucru cu cererea de forță de muncă a scăzut mai ales datorită *boom*-ului imobiliar. Oferta de forță de muncă vine în mare parte de la persoanele cu calificări joase sau medii, preponderent din construcții, dar cererea de forță de muncă este mai mare în aria calificărilor înalte din industriile exportatoare. Această nepotrivire nu va fi eliminată pe termen scurt. Paradoxal, în perioada *boom*-ului, numărul de ajutoare sociale și al celor care le primesc a crescut, tot mai mulți devenind dezinteresați de căutarea unui loc de muncă. Apoi, criza a făcut necesară extinderea perioadei de acordare a ajutorului de șomaj, slăbind stimulentele de a găsi mai repede un job. Iar perioadele lungi de neocupare reduc calitatea capitalului uman și șansa de a mai fi ocupat.

A treia cauză pentru reducerea lentă a ratei șomajului în răspuns la reluarea creșterii economice o constituie *normele*¹ (valori morale, preconcepții) pe care firmele le au în ceea ce privește

¹ O prezentare *in extenso* a ipotezei și a implicațiilor ei sunt prezentate în Lucian Croitoru, „Trei rate ale șomajului relevante pentru politica monetară”, în Caiete de Studii nr. 27, august 2010, www.bnr.ro/Caiete-de-studii-484.aspx.

ocuparea forței de muncă. Datorită normelor, există persoane cu munci auxiliare angajate în exces față de numărul cerut de tehnologie. Acestea sunt rezerve de eficiență ale firmelor.

Firmele au stabilit normele pe faza ascendentă a ciclului de afaceri, înainte de criză, când încrederea creștea și cererea agregată era suficient de mare pentru ca rata șomajului să scadă sub un nivel relevant. Dacă fiind producția, în prezența normelor, rata șomajului a fost relativ mică deoarece exista personal în exces. În lipsa normelor nu ar fi existat personal în exces și rata șomajului ar fi fost mai mare. Normele au fost înlăturate în timpul crizei, când cererea agregată a scăzut suficient pentru ca rata șomajului să crească peste nivelul relevant.

Dacă fiind productivitatea muncii, atât timp cât rata șomajului rămâne mai mare ca nivelul relevant, creșterea cererii va produce scăderi relativ mici ale neocupării și ale ratei șomajului. Scăderile mai mari vor apărea abia atunci când cererea va atinge din nou nivelul care va face ca rata șomajului să fie mai mică decât nivelul relevant. Nu avem încă date pentru România, dar ipoteza noastră privind normele și rezervele de eficiență pare să fie validată de economia SUA. Acolo, scăderea cererii agregate în 2008 a fost însoțită de o creștere relativ rapidă a ratei șomajului, iar creșterea economică în ultimele patru trimestre nu a fost acompaniată de scăderea ratei șomajului.

Cum arată experiența mondială privind ocuparea post-criză majore? În articolul lor din *Financial Times* din 31 august, Carmen și Vincent Reinhart au arătat că neocuparea nu scade la nivelul de dinainte de criză pentru cel puțin un deceniu². Ei au ajuns la această concluzie după ce au studiat criza din 1929-33, alte 15 crize importante apărute după cel de-al doilea război mondial și șocul petrolului din anii 1973-74.

Această evoluție și cauzele enumerate readuc în discuție măsurile ce ar trebui luate pentru a reduce rata șomajului. Când economia funcționează sub potențial, stimularea cererii pare să fie o soluție. Totuși, în cazul României, din moment ce stimulii fiscali nu pot fi utilizați fără a genera problema datoriilor, pentru o bună perioadă guvernul nu va putea contribui la întărirea cererii agregate. Stimuli rămân în aria monetară, dar și aici posibilitățile sunt limitate.

² Carmen Reinhart and Vincent Reinhart, "Beware those who think the worst is past", *Financial Times*, Tuesday August 31, 2010.

Dar chiar dacă stimulii ar fi disponibili și ar putea fi folosiți, contribuția lor ar fi limitată comparativ cu perioada pre-criză. Atât apariția unor noi probleme structurale ale pieței muncii, cât și eliminarea normelor de către firme au determinat creșterea ratei naturale a șomajului, astfel limitând spațiul pentru stimularea neinflaționistă a cererii agregate. Cu spațiul restrâns, stimulii ar ajuta cererea agregată, dar ar rămâne insuficienți în raport cu obiectivul readucerii ratei șomajului la nivelul pre-criză. De asemenea, dacă rata naturală a șomajului a crescut peste nivelul relevant pentru norme, firmele au nevoie de un nou nivel relevant înainte de a adopta norme și a angaja personal în exces. Reluarea fazei ascendente a ciclului de afaceri va avea un efect scăzut asupra ocupării atât pe ruta stimulilor, cât și pe cea a normelor.

Datorită nivelului mic al economisirii interne, creșterea economică rămâne dependentă de reluarea intrărilor de capitaluri, iar acestea din urmă depind de coerența politicilor. Dar cu o rată naturală a șomajului crescută, doar o cantitate relativ redusă de capitaluri poate fi absorbită fără a produce dezechilibre nesustenabile. Astfel, economia a devenit mai vulnerabilă în fața intrărilor de capital. Aceasta pune într-o lumină specială importanța măsurilor specifice de flexibilizare a pieței muncii și de creștere a ocupării.

Mai întâi trebuie creată o listă cu toate măsurile care ar putea rigidiza și mai rău piața muncii și care nu trebuie aplicate. Apoi, trebuie eliminate reglementările care reduc eficiența pieței muncii, inclusiv cele care stimulează amânarea căutării de job-uri și creșterea numărului de asistați social. Este important să se permită concedierea din motive de eficiență. Astfel s-ar obține simetrie în procesul de absorbție și cel de eliberare de forță de muncă și s-ar reduce reticența patronatului referitoare la noile angajări. Nu în ultimul rând, trebuie intensificate politicile de stimulare a recalificărilor.

Riscul ca aceste măsuri să nu fie adoptate la timp este mare. Deși au efecte benefice pe termen mediu-lung, multe dintre măsuri ar putea scădea ocuparea pe termen scurt, putând duce la amânarea adoptării lor. Cu cât măsurile sunt amânate mai mult, cu atât scad șansele adoptării lor înainte de alegerile din 2012. În schimb, în anul alegerilor vor crește cheltuielile publice în încercarea iluzorie de a reduce rata șomajului. Dacă riscul se materializează, atunci și șomajul și datoria publică vor crește.